

Maskindesign Formelhefte

Sondre Sanden Tørdal

29. mai 2012

Innhold

1 Innledning	3
2 Sikkerhet mot utmatting og flyt	4
2.1 Sikkerhet mot utmatting	4
2.2 Reduksjon	4
2.3 Middel- amplitudespenning og Smith-diagram	5
2.4 Ekvivalent spenning	6
2.5 Kombinert bøye og torsjonsspenning	6
2.6 Kjærvvirkning	6
3 Kritisk Turtall	7
3.1 Dunkerleys metode	7
3.2 Torsjonskritisk turtall	7
4 Kiler	8
4.1 Skjærspenning og kanttrykk	8
5 Press- og krymppassning	9
5.1 På- og avpressing	9
5.2 Effekt i sammenheng med torsjon og rotasjon	9
5.3 Pressmonn δ og flatetrykk p	10
5.4 Spenninger i nav og aksel (massiv aksel)	11
6 Skruer	12
6.1 Sruens mekanikk	12
6.2 Friksjonskoeffisienter mellom hode/underlag	13
7 Lager	14
7.1 Lagerlast	14
8 Torsjon	15
9 Sveis	16
10 FEM	17
10.1 Stivhets- forskyvningsmatrise for stavelement i global retning	17
11 Tabeller	18
11.1 Kjærvfaktor	18

1 Innledning

Denne formelsamlingen er skrevet til faget maskindesign ved Universitetet i Agder. Formler er samlet fra kompendier og forelesninger i faget maskindesign.

Tar forbehold om skrivefeil i formelheftet!

2 Sikkerhet mot utmatting og flyt

2.1 Sikkerhet mot utmatting

$$n_u = \frac{\sigma_{AN(red)}}{\sigma_{ae}} > 1$$

n_u = sikkerhet mot utmatting

$\sigma_{AN(ed)}$ = redusert Amplitudespenning

σ_{ae} = ekvivalent amplitudespenning

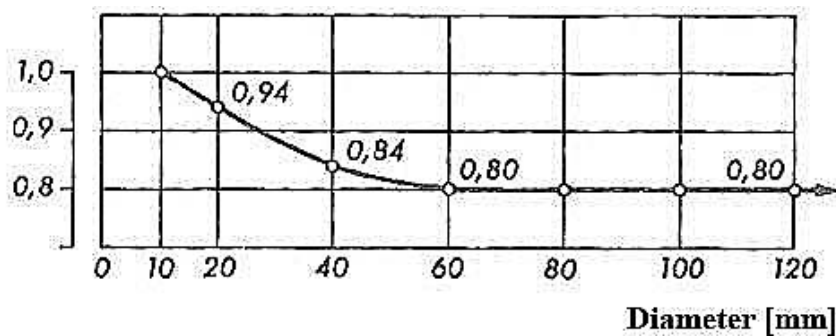
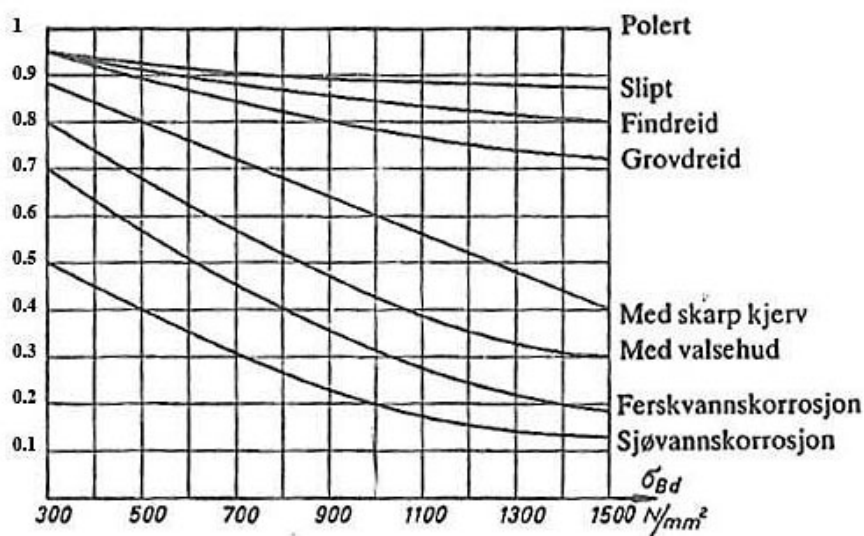
2.2 Reduksjon

$$b_{tot} = b_1 \cdot b_2 \cdot b_3 \quad \sigma_{AN(red)} = \sigma_{AN} b_{tot}$$

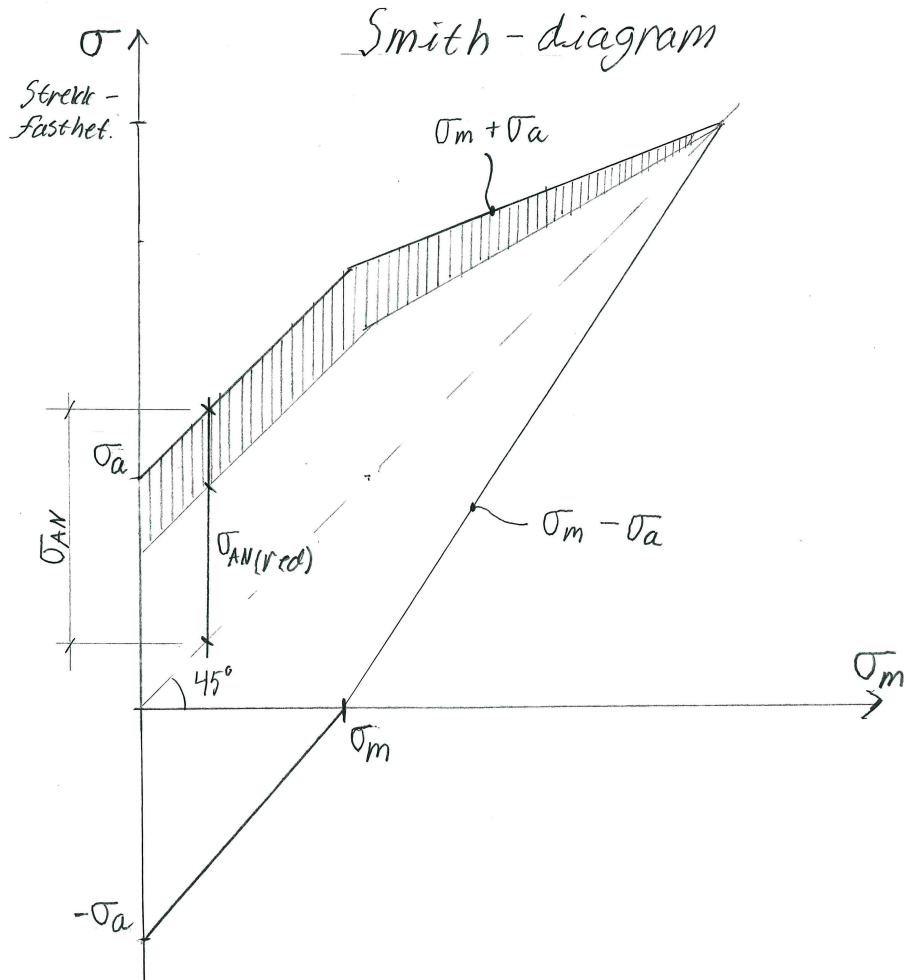
b_1 = reduksjon p.g.a diameter

b_2 = reduksjon p.g.a overflate

b_3 = redusjons i fiberretning, som regel $b_3 = 1$

2.3 Middel- amplitudespenning og Smith-diagram

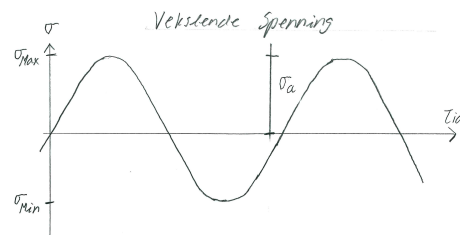
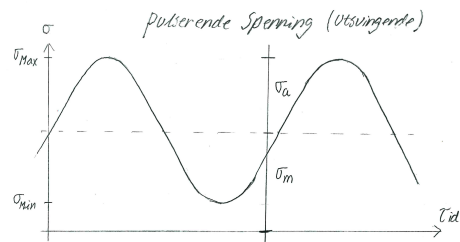

$$\sigma = \sigma_m \pm \sigma_a$$

σ_m = middelspenning
 σ_a = amplitudespenning

$$\sigma_m = \frac{\sigma_{max} + \sigma_{min}}{2}$$

$$\sigma_a = \frac{\sigma_{max} - \sigma_{min}}{2}$$

2.4 Ekvivalent spenning

$$\sigma_{em} = \sigma_{xm} + \sigma_{ym}$$

$$\sigma_{ea} = \sqrt{(k_{fx} \cdot \sigma_{xa})^2 + (k_{fy} \cdot \sigma_{ya})^2 - (k_{fx} \cdot \sigma_{xa})(k_{fy} \cdot \sigma_{ya}) + 3(k_{f\tau} \cdot \tau_{xya})^2}$$

2.5 Kombinert bøye og torsjonsspenning

$$\sigma_{em} = \sigma_m$$

$$\sigma_{ea} = \sqrt{(k_{fb} \cdot \sigma_a)^2 + 3(k_{f\tau} \cdot \tau_a)^2}$$

2.6 Kjærvirkning

- Uregelmessighet som medfører spenningskonsentrasjoner.

$$k_f = 1 + \eta(k_t - 1)$$

η = kjærvfølsomhetsfaktor

$$k_f = \text{formfaktor} = \frac{\sigma_{max}}{\sigma_n}$$

3 Kritisk Turtall

$$C = m\omega^2(e_0 + y)$$

C = sentrifugalkraft	[N]
m = massen	[kg]
ω = vinkelhasitighet	[s ⁻¹]
e_0 = eksentritet	[m]
y = utbøyning, se Haugans	[m]

$$\omega_{kr} = \sqrt{\frac{k}{m}} \quad n_{kr} = \frac{30}{\pi} \sqrt{\frac{k}{m}} \quad F = ky$$

ω_{kr} = kritisk turtall

k = konstant

m = massen

- OBS (y = utbøyning) i [m]
- Unngå omdreiningstall i nærheten av det kritiske turtall, samt akslerer raskt gjennom det kritiske området n_{kr}
- $n_{kr} \notin [0.8n_{kr}, 1.25n_{kr}]$

3.1 Dunkerleys metode

$$\frac{1}{n_{kr}^2} = \frac{1}{n_1^2} + \frac{1}{n_2^2} + \frac{1}{n_3^2} \cdots \frac{1}{n_n^2}$$

n_{kr} = kritisk turtall til hele systemet

n_1 = kritisk turtall ved masse 1

n_n = kritisk turtall ved masse n

3.2 Torsjonskritisk turtall

$$n_{kr} = 9.5 \sqrt{\frac{G I_P}{L I 10^3}}$$

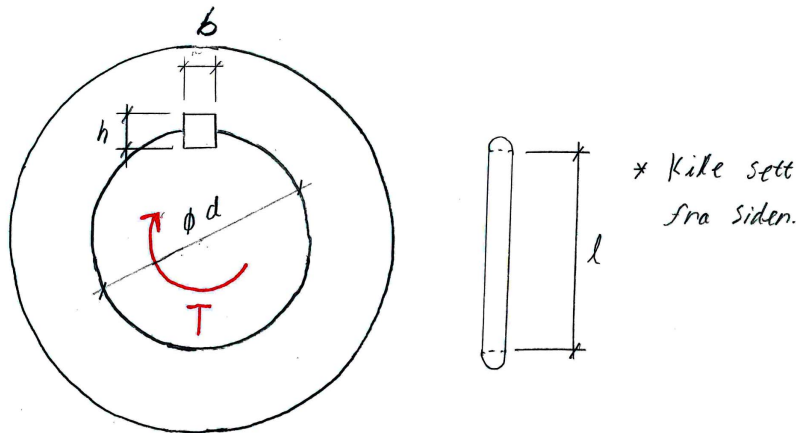
G = akselens skjærmodul

I_P = akselens polare treghetsmoment

L = akselens lengde

I = akselens massetregghetsmoment

4 Kiler

4.1 Skjærspenning og kanttrykk

$$\text{Skjærspenning: } \tau = \frac{2T}{dbl}$$

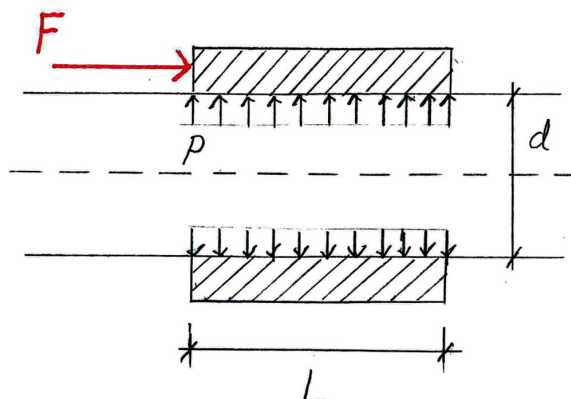
$$\text{Kanttrykk: } P = \frac{4T}{dlh}$$

T = torsjonsmoment
 d = akselens diameter
 b = kilens bredde
 l = kilens lengde

- Ikke velg kilelengde lengre enn $(1.5 - 2.0) \cdot d$

5 Press- og krymppassning

5.1 På- og avpressing

$$\text{Påpressing: } F = \mu_k p \pi d L$$

$$\text{Avpressing: } F = \mu_s p \pi d L$$

F = på/avpressing kraft

μ_k = kinetisk friksjonskoeffisient

μ_s = statisk friksjonskoeffisient

p = flatetrykket

Friksjonskoeffisienter:

$$\mu_d = 0.08 \text{ dynamisk}$$

$$\mu_k = 0.10 \text{ presspassning}$$

$$\mu_k = 0.15 \text{ krymppassning}$$

- Hvis $p > p_{min}$ vil man få glidning
- Hvis $p < p_{max}$ vil man få for stor spenning

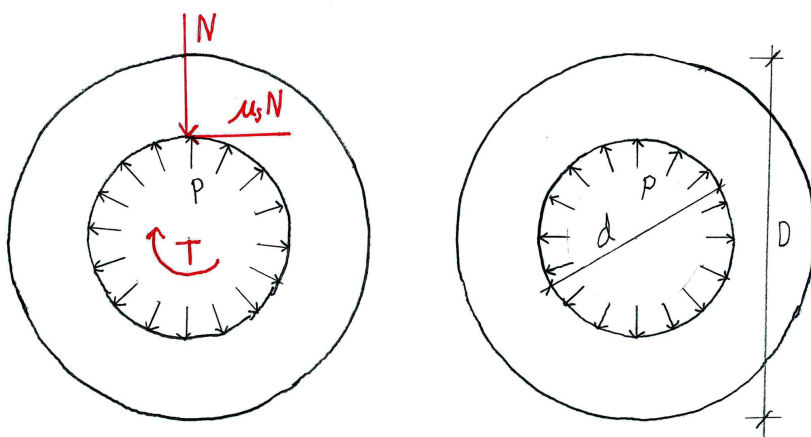
5.2 Effekt i sammenheng med torsjon og rotasjon

$$P = \frac{T\omega}{n}$$

P = effekt

T = torsjonsmoment

n = sikkerhetsfaktor

Overføring av torsjonsmoment

$$T = \mu_s p L \frac{\pi d^2}{2n_g}$$

T = torsjonsmoment som forbindelsen kan overføre

p = flatetrykk mellom aksel og nav

n_g = sikkerhetsfaktor mot glidning

5.3 Pressmonn δ og flatetrykk p

$$\delta = p(\alpha_n + \alpha_a)$$

$$\alpha_n = \frac{d}{E_n} \left(\frac{D^2 + d^2}{D^2 - d^2} + \nu \right)$$

$$\alpha_a = \frac{d}{E_a} \left(\frac{d^2 + d_i^2}{d^2 - d_i^2} - \nu \right)$$

$$\delta = \delta_0 - \delta_{\Delta T}$$

$$\delta_{\Delta T} = d\alpha\Delta T$$

α_a = utvidelses/krympe-koeffesient aksel

α_n = utvidelses/krympe-koeffesient nav

D = ytre diameter til nav

p = flatetrykk

d = indre diameter til nav

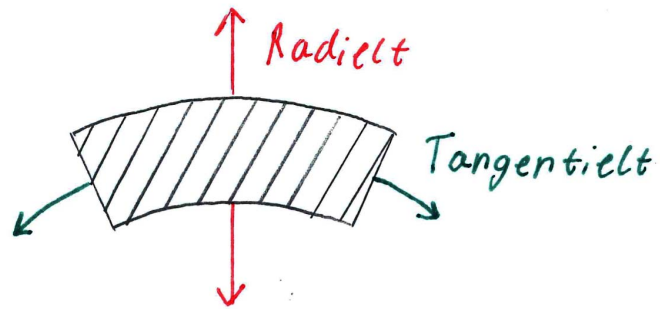
d_i = indre diameter til aksel

ν = poissons tall

δ = pressmonn

α = utvidelse/krympe koeffisient

ΔT = tempraturendring

5.4 Spenninger i nav og aksel (massiv aksel)

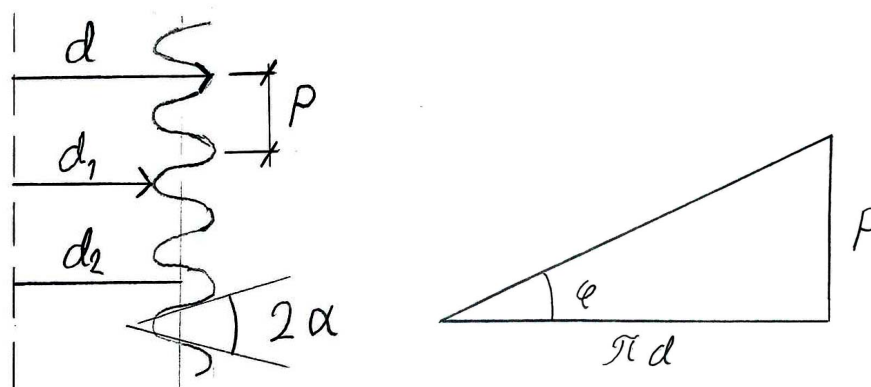
$$\sigma_{ti} = p \left(\frac{D^2 + d^2}{D^2 - d^2} \right)$$

$$\sigma_{ty} = 2 \left(\frac{pd^2}{D^2 - d^2} \right)$$

$$\sigma_{ri} = -p$$

$$\sigma_{ry} = 0$$

6 Skruer

6.1 Sruens mekanikk

Trekke til skruer: $T_t = F_a r_m \tan(\varepsilon_1 + \varphi)$

Løsne skruer: $T_t = F_a r_m \tan(\varepsilon_1 - \varphi)$

Spenningsdiameter: $d_s = 2\sqrt{\frac{A_s}{\pi}}$

F_a = akselens strekkraft eller last

r_m = gjengenes middelradius: $r_m = \frac{d_2}{2}$

ε_1 = friksjonsvinkel: $\tan \varepsilon_1 = \frac{\mu}{\cos \alpha}$

φ = gjengenes stigningsvinkel: $\tan \varphi = \frac{P}{\pi d_2}$

P = gjengestigning

T_u pga. friksjon hode/underlag: $T_u = \mu' F_a r'_m$

μ' = Friksjonskoeffisient hode/underlag

r'_m = antatt friksjonsradius

$$r'_m = \frac{N + d_h}{4}$$

N = nøkkelvidde

d_h = Hulldiamet (frihull)

Totalt tiltrekkingsmoment: $T = T_t + T_u$

6.2 Friksjonskoeffisienter mellom hode/underlag

- Ubehandlede skrue og mutter:
  - $\mu' = 0.18 - 0.35$ usmurte flater
  - $\mu' = 0.14 - 0.26$ smurte flater
- Bruk av herdede underlagskiver
  - $\mu' = 0.19 - 0.35$ usmurte flater
  - $\mu' = 0.08 - 0.18$ smurte flater

7 Lager

$$\text{Kulelager: } L_{10} = \left(\frac{C}{P}\right)^3 \quad [\text{mill. omdreininger}]$$

$$\text{Rullelager: } L_{10} = \left(\frac{C}{P}\right)^{\frac{10}{3}} \quad [\text{mill. omdreininger}]$$

L_{10} = levetid for 10^6 omdreininger

C = lagerets dynamiske bæretall

P = kombinert lagerbelastning

$$L_{10h} = \frac{L_{10}10^6}{60n}$$

$$L_{10h} = \text{levetid i timer} \quad [\text{driftstimer}]$$

$$n = \text{turtall} \quad [o/\text{min}]$$

7.1 Lagerlast

$$\text{Kombinert last: } P = X \cdot F_r + Y \cdot F_a$$

$$F_r = \text{Radiallast}$$

$$F_a = \text{Aksiallast}$$

For og kunne bestemme faktorene X og Y, må forholdet F_a/C_0 beregnes hvor C_0 er det statiske bæretall som gir varig deformasjon for kule/rullebane.

$$\text{Varig deformasjon: } \Delta d = 0.0001d$$

$$d = \text{diametere til kule/rulle}$$

Når forholdet F_a/C_0 er beregnet finner du e i tabell. For ensporede lager kan den kombinerte lasten P bestemmes ut i fra følgende:

- når $F_a/F_r \leq e \Rightarrow P = F_r$
- når $F_a/F_r > e \Rightarrow P = X \cdot F_r + Y \cdot F_a$

8 Torsjon

$$\text{Torsjonsspenning: } \tau = \frac{G\varphi r}{l}$$

τ = skjærspenning

l = akselens lengde

φ = vridningsvinkel

T = torsjonsmoment

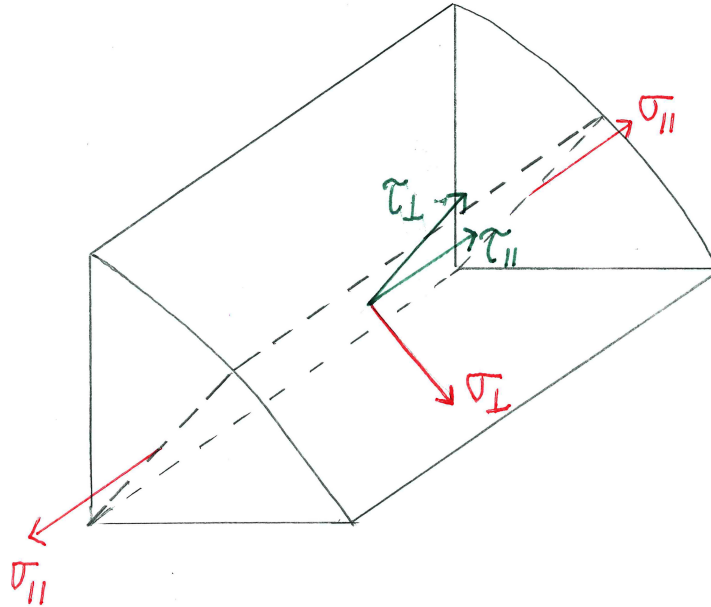
I_p = polart treghetsmoment

r = radius

G = skjærmodul

$$\text{Vridningsvinkel: } \varphi = \frac{\tau l}{Gr} = \frac{Tl}{I_p G}$$

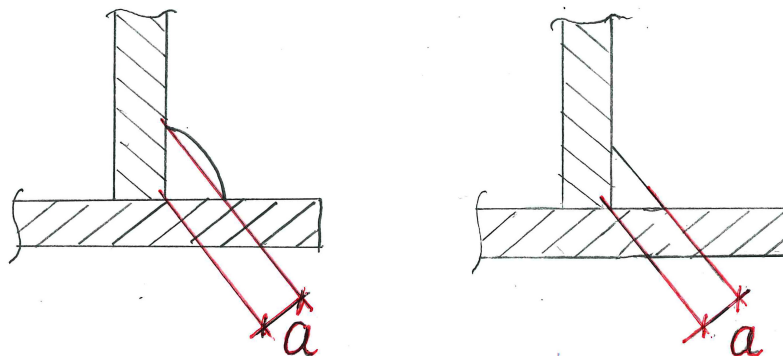
Sveisetvernsnitt.

9 Sveis

Ekvivalent middelspenning: $\sigma_{em} = \sigma_{\perp m} + \sigma_{\parallel m}$

$$\sigma_{ea} = \sqrt{(\beta_{\sigma\perp} \cdot \sigma_{\perp a})^2 + (\beta_{\sigma\parallel} \cdot \sigma_{\parallel a})^2 - (\beta_{\sigma\perp} \cdot \sigma_{\perp a})(\beta_{\sigma\parallel} \cdot \sigma_{\parallel a}) + 3(\beta_{\tau\perp} \cdot \tau_{\perp a})^2 + 3(\beta_{\tau\parallel} \cdot \tau_{\parallel a})^2}$$

10 FEM

10.1 Stivhets- forskyvningsmatrise for stavelement i global retning

$$\vec{D} = T \cdot \vec{d} \Leftrightarrow \vec{d} = T \cdot \vec{D} \quad k = \frac{EA}{L}$$

$$K^e = k \begin{bmatrix} c^2 & sc & -c^2 & -sc \\ sc & s^2 & -sc & -s^2 \\ -c^2 & -sc & c^2 & sc \\ -sc & -s^2 & sc & s^2 \end{bmatrix}$$

$$\underbrace{\begin{bmatrix} U^1 \\ V^1 \\ U^2 \\ V^2 \end{bmatrix}}_{\vec{D}} = \underbrace{\begin{bmatrix} c & -s & 0 & 0 \\ s & c & 0 & 0 \\ 0 & 0 & c & -s \\ 0 & 0 & s & c \end{bmatrix}}_T \cdot \underbrace{\begin{bmatrix} u^1 \\ v^1 \\ u^2 \\ v^2 \end{bmatrix}}_{\vec{d}}$$

$$\underbrace{\begin{bmatrix} u^1 \\ v^1 \\ u^2 \\ v^2 \end{bmatrix}}_{\vec{d}} = \underbrace{\begin{bmatrix} c & s & 0 & 0 \\ -s & c & 0 & 0 \\ 0 & 0 & c & s \\ 0 & 0 & -s & c \end{bmatrix}}_T \cdot \underbrace{\begin{bmatrix} U^1 \\ V^1 \\ U^2 \\ V^2 \end{bmatrix}}_{\vec{D}}$$

$$c = \cos \varphi$$

$$s = \sin \varphi$$

K^e = elementstivhetsmatrisen

k = elementstivhet

$\vec{D}$ = global forskyvning av noder

$\vec{d}$ = lokal forskyvning av noder

T = transformasjonsmatriser

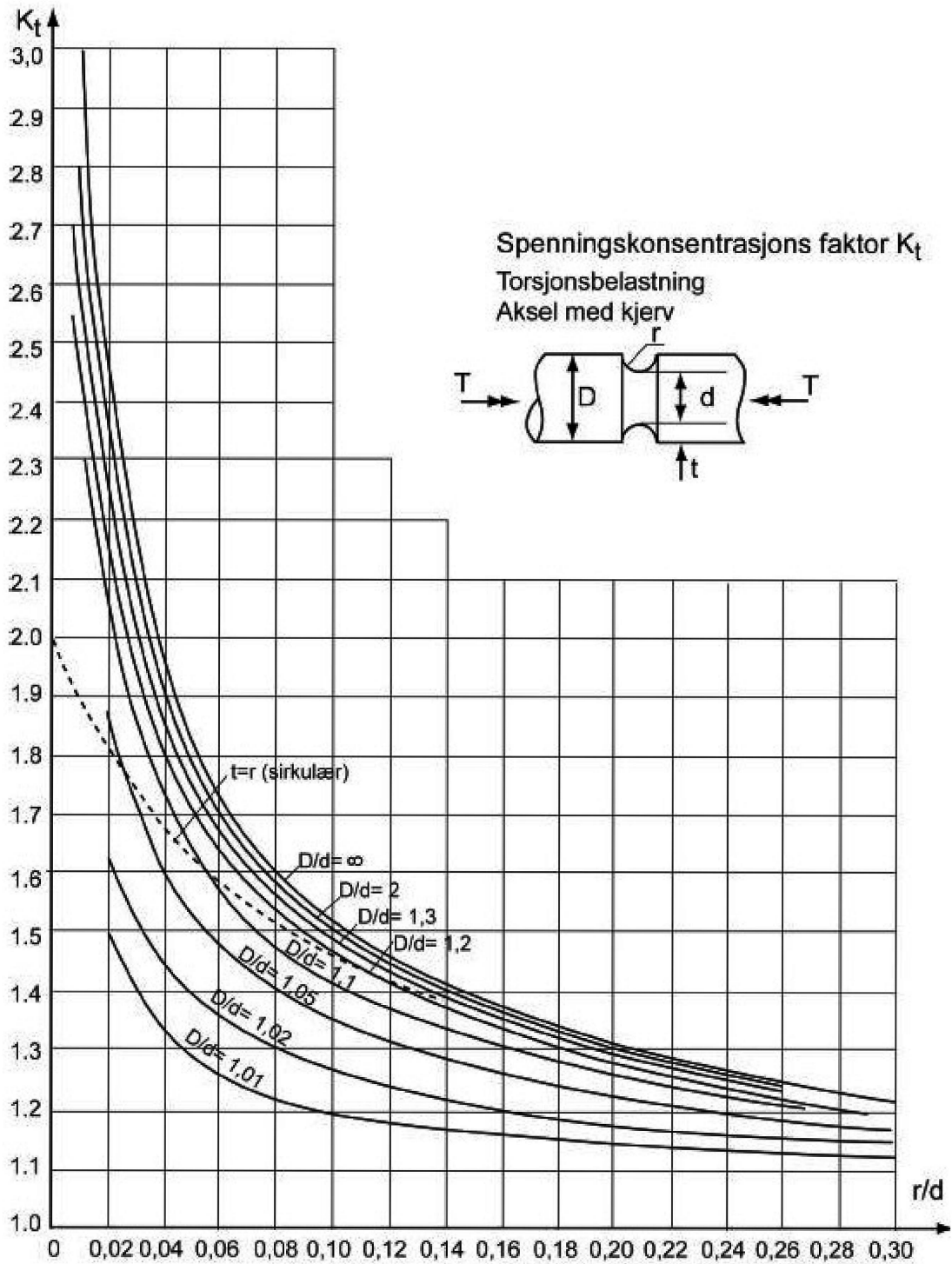
K^s = systemstivhetsmatrise

Sett inn i systemstivhetsmatrise K^s for og løse ut forskyvning og reaksjonskrefter.

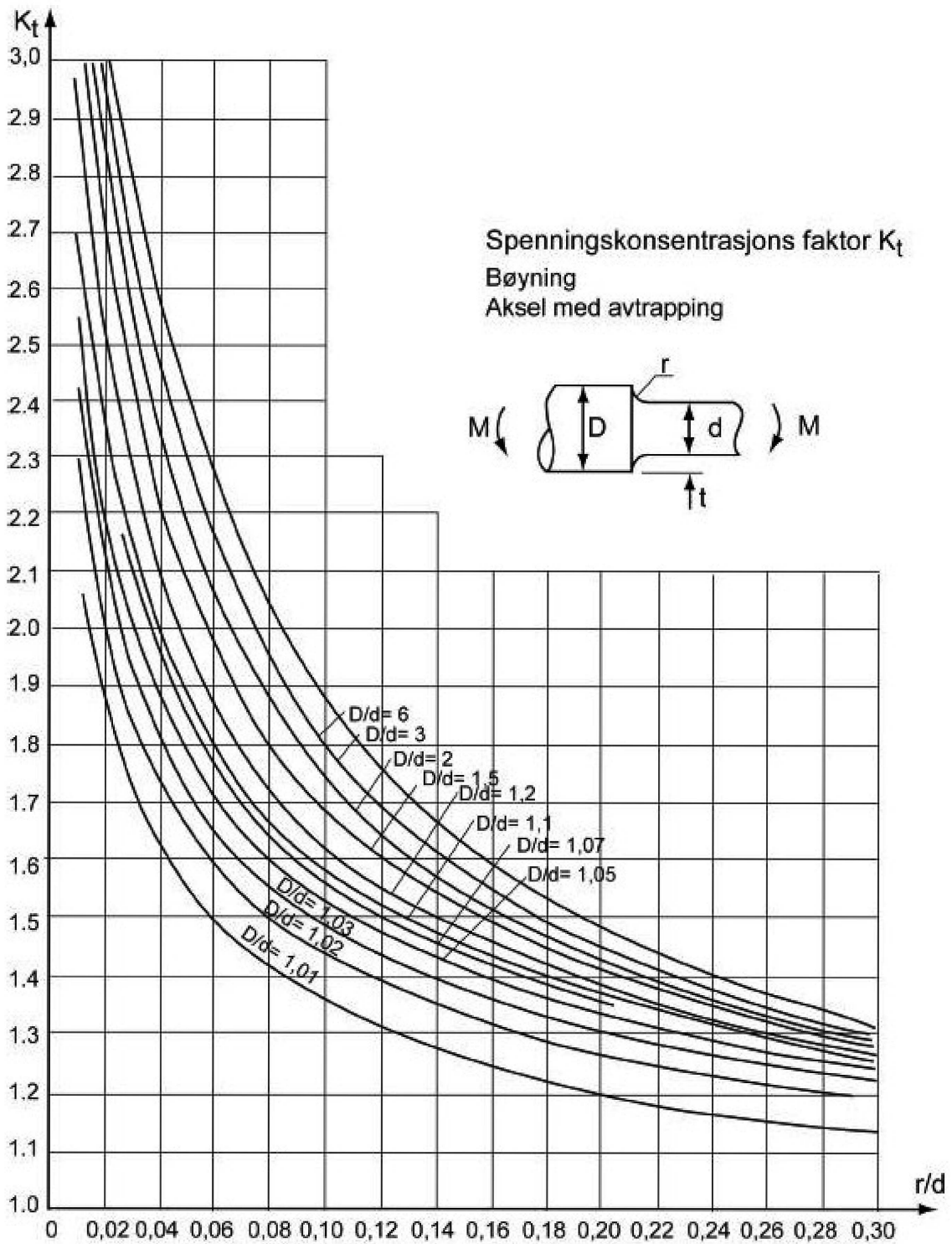
$$\vec{F} = K^s \cdot \vec{D}$$

11 Tabeller

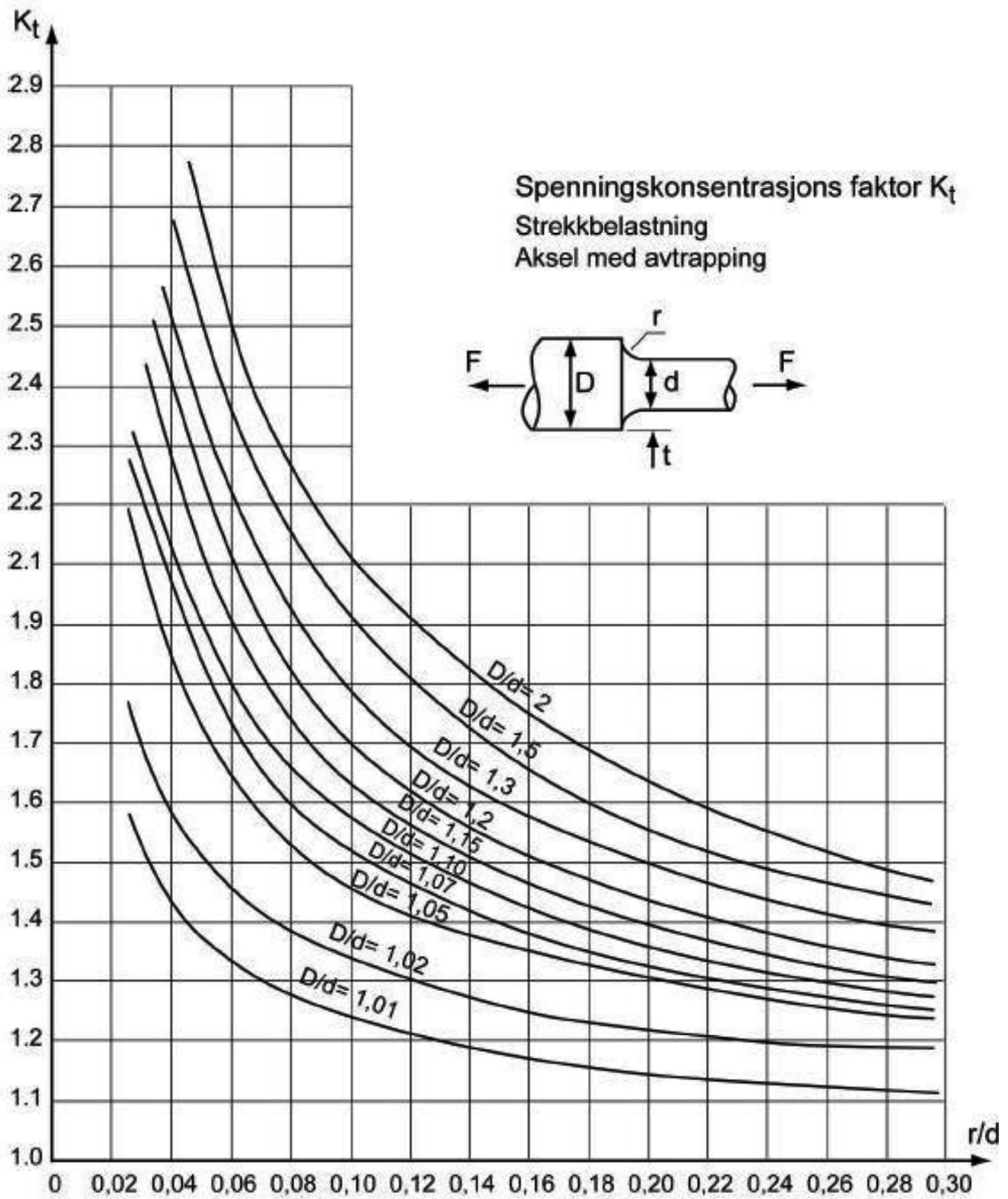
11.1 Kjærvfaktor

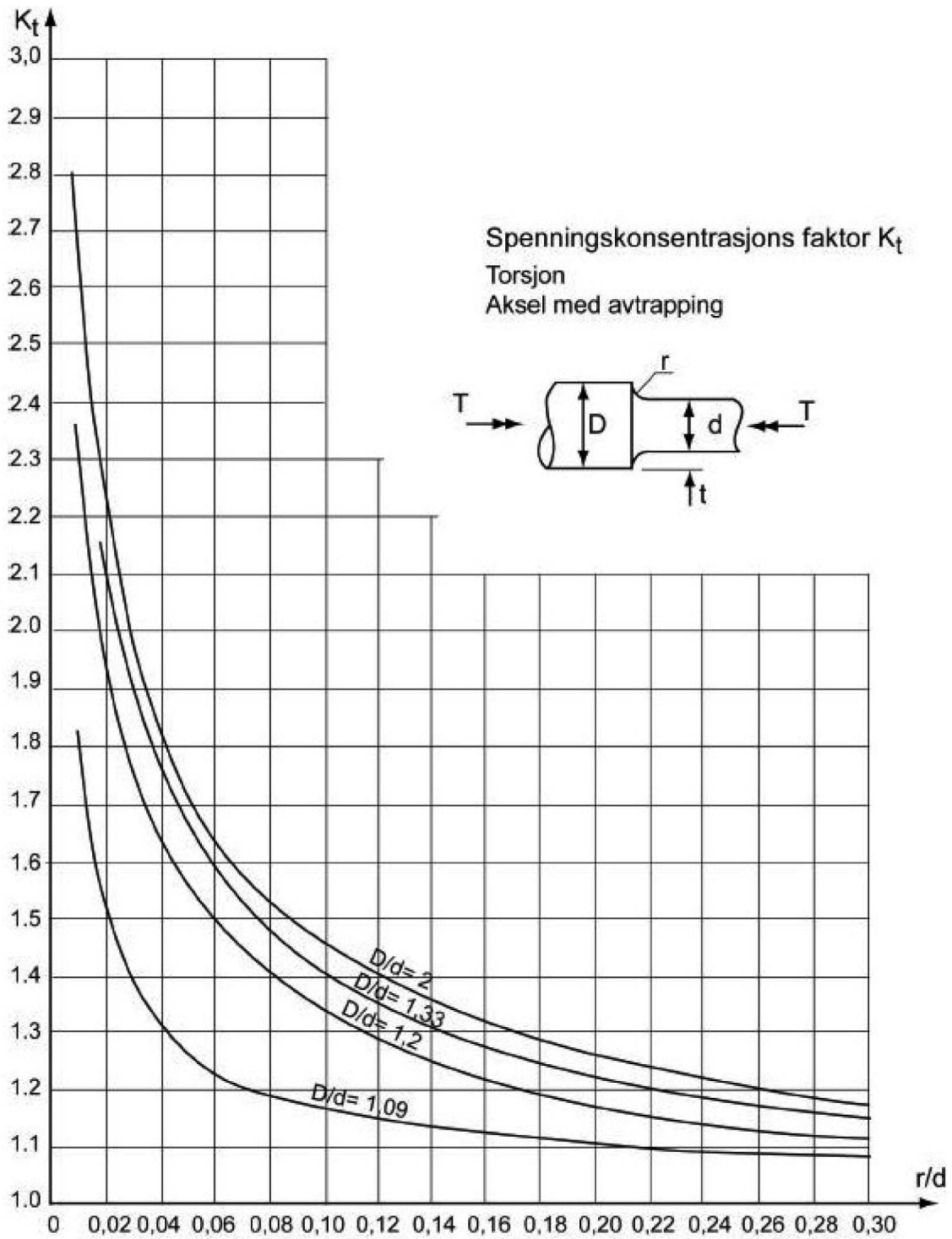
Kjærvfaktor

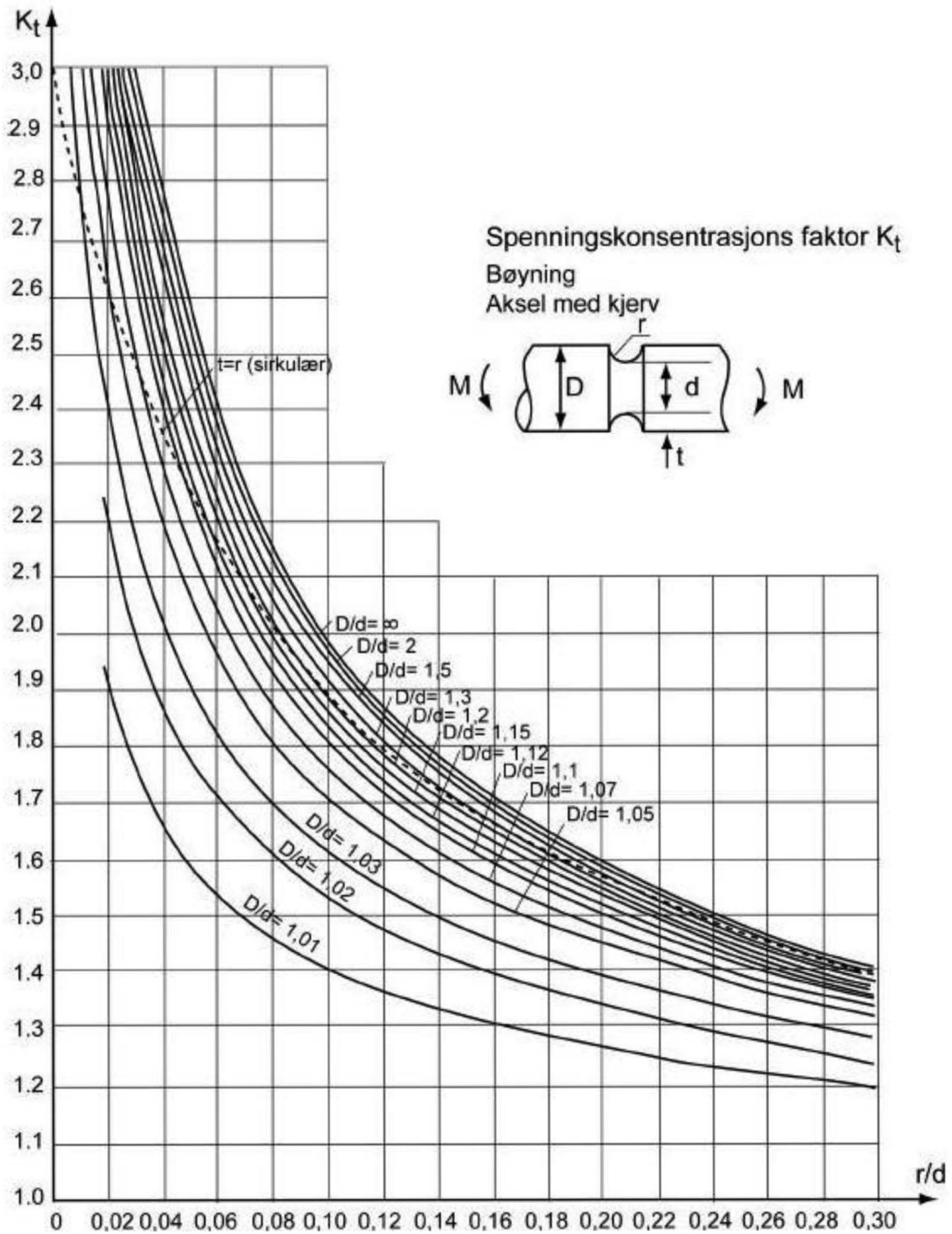
Kjærvfaktor

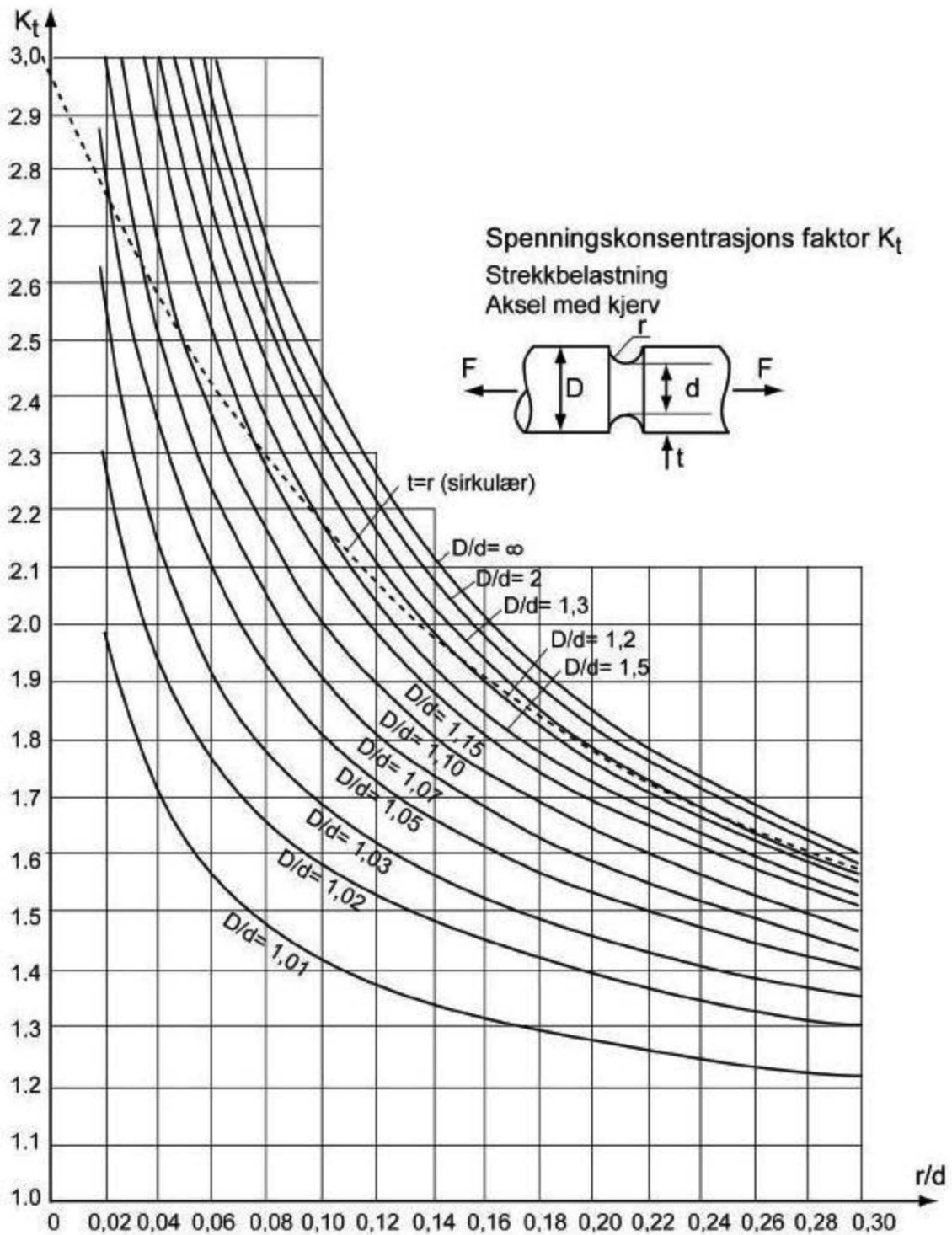
Kjærvfaktor

Kjærvfaktor

Kjærvfaktor

Basismål i mm	over t.o.m.	3	6	10	18	30	50	80	120	
		3	6	10	18	30	50	80	120	
Pasning		Avvik i μm ($1 \mu\text{m} = 1/1000 \text{ mm}$)								
H6	Basisboring	0 + 6	0 + 8	0 + 9	0 + 11	0 + 13	0 + 16	0 + 19	0 + 22	0 + 25
g5	Trang løpepasning	-2 -6	-4 -9	-5 -11	-6 -14	-7 -16	-9 -20	-10 -23	-12 -27	-14 -32
h5	Skyvepasning	0 -4	0 -5	0 -6	0 -8	0 -9	0 -11	0 -13	0 -15	0 -18
j5	Sugepasning	+2 -2	+3 -2	+4 -2	+5 -3	+5 -4	+6 -5	+6 -7	+6 -9	+7 -11
k5	Lett drivpasning	+4 0	+6 +1	+7 +1	+9 +1	+11 +2	+13 +2	+15 +2	+18 +3	+21 +3
m5	Drivpasning	+6 +2	+9 +4	+12 +6	+15 +7	+17 +8	+20 +9	+24 +11	+28 +13	+33 +15
n5	Hård drivpasning	+8 +4	+13 +8	+16 +10	+20 +12	+24 +15	+28 +17	+33 +20	+38 +23	+45 +27
H7	Basisboring	0 + 10	0 + 12	0 + 15	0 + 18	0 + 21	0 + 25	0 + 30	0 + 35	0 + 40
d9	Meget lett løpepasning	-20 -45	-30 -60	-40 -76	-50 -93	-65 -117	-80 -142	-100 -174	-120 -207	-145 -245
f7	Løpepasning	-6 -16	-10 -22	-13 -28	-16 -34	-20 -41	-25 -50	-30 -60	-36 -71	-43 -83
g6	Trang løpepasning	-2 -8	-4 -12	-5 -14	-6 -17	-7 -20	-9 -25	-10 -29	-12 -34	-14 -39
h6	Skyvepasning	0 -6	0 -8	0 -9	0 -11	0 -13	0 -16	0 -19	0 -22	0 -25
j6	Sugepasning	+4 -2	+6 -2	+7 -2	+8 -3	+9 -4	+11 -5	+12 -7	+13 -9	+14 -11
k6	Lett drivpasning	+6 0	+9 +1	+10 +1	+12 +1	+15 +2	+18 +2	+21 +2	+25 +3	+28 +3
m6	Drivpasning	+8 +2	+12 +4	+15 +6	+18 +7	+21 +8	+25 +9	+30 +11	+35 +13	+40 +15
n6	Hård drivpasning	+10 +4	+16 +8	+19 +10	+23 +12	+28 +15	+33 +17	+39 +20	+45 +23	+52 +27
r6	Presspasning	+16 +10	+23 +15	+28 +19	+34 +23	+41 +28	+50 +34	+62 +41	+76 +51	+93 +63
H8	Basisboring	0 + 14	0 + 18	0 + 22	0 + 27	0 + 33	0 + 39	0 + 46	0 + 54	0 + 63
d9	Meget lett løpepasning	-20 -45	-30 -60	-40 -76	-50 -93	-65 -117	-80 -142	-100 -174	-120 -207	-145 -245
e8	Lett løpepasning	-14 -28	-20 -38	-25 -47	-32 -59	-40 -73	-50 -89	-60 -106	-72 -126	-85 -148
f7	Løpepasning	-6 -16	-10 -22	-13 -28	-16 -34	-20 -41	-25 -50	-30 -60	-36 -71	-43 -83
h9	Skyvepasning	0 -25	0 -30	0 -36	0 -43	0 -52	0 -62	0 -74	0 -87	0 -100
H11	Basisboring	0 + 60	0 + 75	0 + 90	0 + 110	0 + 130	0 + 160	0 + 190	0 + 220	0 + 250
a11	Løpepasning med stor klaring	-270 -330	-270 -345	-280 -370	-290 -400	-300 -430	-310 -480	-340 -550	-380 -630	-460 -830
b11	Løpepasning med stor klaring	-140 -200	-140 -215	-150 -240	-150 -260	-160 -290	-170 -340	-190 -390	-220 -460	-260 -560
d11	Meget lett løpepasning	-20 -80	-30 -105	-40 -130	-50 -160	-65 -195	-80 -240	-100 -290	-120 -340	-145 -395
h11	Løpepasning til skyvepasning	0 -60	0 -75	0 -90	0 -110	0 -130	0 -160	0 -190	0 -220	0 -250